

Visió de Nova York

Apunts d'un turista vocacional als EUA

Toni Mollà

1.

Joseph Mitchell va dibuixar en *El secreto de Joe Gould* el perfil literari d'un rodamón del Greenwich Village que recollia una «història oral del nostre temps», segons ell, «onze vegades més llarga que la Bíblia». La *història oral* consistia en la transcripció de diàlegs escoltats als carrers de Manhattan sobre temes superflus. Gould escrivia en quaderns escolars que guardava —almenys això assegurava— en un lloc secret. Eren retalls inconnexos, estampes de la vida de Nova York, fonts de sentit vital per a aquest captaire suposadament il·lustrat.

El record d'aquesta lectura m'ha vingut al cap a l'avió entre Nova York i Madrid després de passar les Falles valencianes a la meua destinació turística preferida, el lloc on em sent més profundament allunyat de la meua identitat quotidiana. Després de mitja dotzena de visites al llarg d'una dècada, Nova York, observada a peu de carrer, és una proposta en permanent (re)construcció en la qual el turista vocacional com jo mateix s'enriqueix amb la metamorfosi de la pròpia mirada. Des d'Heràclit sabem que

tot flueix, que tot es transforma. Per això *no podem baixar dues vegades al mateix riu. Ni jo ni el riu som els mateixos*, afegia Heràclit. Vista des d'ara, la meua visió de Nova York i d'Amèrica, és, com el treball de Joe Gould, producte d'una insubstituïble subjectivitat fragmentària, esculpida a colp de visites de passavolant. També de lectures atzaroses sobre la ciutat, de pel·lícules de cinema i sèries televisives o de peces musicals que la completen. El resultat és una aventura sense certeses, a la recerca insistent de diferents perspectives que, uns dies, me la fan amable i, uns altres, agressiva. Són els *ways of seeing* de John Berger, un joc inacabable de mirades dins de la mirada, d'arguments contra l'«antiamericanisme automàtic» a què es referia Barbara Probst Solomon. Una manera de construir —de construir-me— aquell *jo flexible* de què parla Daniel Dennett: una vida *d'esborranys múltiples*, de tria sense renúncia, d'obertures i no d'aïllaments.

Vaig escriure en alguna ocasió que si arribes a conèixer, de veritat, una destinació, no hi tornaries mai més. Allà on vaja, jo no vull sentir-m'hi sinó un estrany. Hi sóc un foraster i és aquesta la condició que més m'estime. No vull ser com els d'allà sinó que reclame l'anonimat fantàstic. M'interessa, consegüentment, el flaix, la fotografia que et permet l'orgia de la imaginació. En conseqüència, el meu Nova York

Toni Mollà és sociolingüista, periodista i escriptor. Recentment ha publicat el llibre *Més enllà de San Francisco* (Bromera, 2010).

—com Los Angeles o San Francisco— és sempre inacabat com les converses amb els amics més estimats.

2.

Nova York és la ciutat més complexa que he conegut fins ara, un lloc on un es pot perdre sense por que el busquen, que és ara el meu objectiu més desitjat. La necessitat de desaparició que ha explorat Enrique Vila-Matas es concreta, per a mi, en el fet de convertir-me en un altre ni que siga per uns dies. Nova York és una ciutat on la gent t'evita amb amable despreocupació, amb aquella manera particular de circular per les voreres entre indiferents *excuse-me* i *sorry*, metàfora potser de l'individualisme de les cultures d'arrel protestant que s'allunya del model de vida mediterrani. Ciutat hostil, certament, cruel en molts aspectes. Wall Street o Park Avenue simbolitzen un món que ens és del tot aliè. Però Nova York —i Amèrica— representen, alhora, la terra en què tothom té el passat en un altre lloc, en què la identitat es basa en la renovació permanent d'un somni també inacabat. Richard Wright —que havia nascut en una plantació de Louisiana— assegurava que el negre era la metàfora d'Amèrica. La condició de *self made man* el legitimava com a propagandista d'aquest somni americà. Però l'actual multiplicació de bosses de desocupats de pell blanca abandonats per un estat anorèxic ha creat urgències inèdites. Barack Obama és potser la profecia auto-realitzada de Richard Wright, però ara són els *white trash* els qui tenen la necessitat de reinvençió més peremptòria. JFK va haver de minimitzar-ne la fe catòlica per a ser acceptat per l'elit WASP —blanca, anglosaxona

i protestant. El gran repte d'Obama radica, curiosament, a facilitar la promoció social a uns ciutadans blancs que, per si no era prou, solen votar pels republicans. És la darrera metàfora del mateix somni.

3.

Vam arribar a Nova York el 17 de març, *Saint Patrick's day*, una immensa cavalcada d'orgullosos descendents d'irlandesos per la 5a Avinguda cara amunt. Sobrats com estem de cercaviles, en vam fugir com el dimoni de la creu. Cara avall, buscant zones més amables i tranquil·les, vam passejar per la rogalia de Wall Street —nucli del capital virtual on es barregen *brokers* encorbatats amb cafè amb llet amb a la mà, turistes dedicats al *shopping* compulsiu i *fashion victims* de tota mena. Gràcies al lloc web lallumenera.com, sabem que la primavera havia arribat a la ciutat després de setmanes d'intenses nevades. Aprofitant el bon temps, a Bateria Park ens vam embarcar cap a l'Estàtua de la Llibertat, el trajecte de tornada de la qual ofereix una de les millors vistes del famós *sky line*. La visita a Ellis Island, tan cinematogràfica, és obligada. El seu museu és el símbol de les onades d'emigrants europeus arribats als segles XIX i XX amb maletes només farcides d'esperances. Ellis Island era la frontera que delimitava dos mons. Italians, irlandesos o centreeuropeus s'hi dirigien morts de gana i amb urgències infinites. Darrere d'aquella porta, hi havia una immensa utopia personal i col·lectiva en què creure. El resultat van ser molts canvis biogràfics, no solament d'èxit i de llibertat, i el naixement de l'experiment col·lectiu més radical i suggeridor del món occidental: el naixement

dels Estats Units d'Amèrica tal com els coneixem. Un experiment ambivalent, ple de misèria i de grandesa. Ellis Island obria la porta de les oportunitats. Aquest n'era l'ham suggeridor. Però obligava a riscos i a pèrdues. I aquest altre n'era el focus de l'angoixa. En la tria, hi ha sempre el valor de l'aposta, entre l'aventura i la cadena de la tradició. Tot això ho vam sentir allà mateix, mentre visitàvem aquell innocent museu de record i d'homenatge, i es pot reviuire a les pàgines de *Vita*, impressionant novel·la de Melania G. Mazzucco, una narració familiar, de xarxes socials i de sentiments, de lleialtats i de traïcions ocorregudes sobre l'innocent barri actual de Little Italy, on tant ens agrada parar a buscar un reparador *espresso* mediterrani. Com és natural, *Vita* i Diamante, les dues xiquetes que arribaren al port de Nova York procedents de Caserta, ens recorden els Vitos Corleones cinematogràfics del tàndem Mario Puzzo i Francis F. Coppola, els personatges de Henry Roth o els McCourts irlandesos de *Les cendres d'Àngela* o *Un irlandès a Nova York*.

Hem dinat al Balthazar, al Soho, de regust afrancesat –una assegurança de vida en matèria gastronòmica– a un pas de la frontera simbòlica de Canal Street, que marca el territori de Chinatown i del mateix Little Italy. Té raó Eduardo Mendoza: *en Manhattan las fronteras son bruscas y precisas: veinte metros escasos pueden separar la opulencia de la miseria*. En acabant, hem passejat entre aquells evocadors edificis *cast-irons* i ens hem allargat a Saint Mark's Place, a l'East Village, lloc de *hippies* als anys seixanta, després, de *punks*, i ara coctelera de la diversitat del Nova York multiètnic i creatiu, amb els locals més innovadors i els teatres més independents de l'Off-Off-Broadway. Després, hem anat al Nevada

Smiths –lloc de trobada dels aficionats del FC Barcelona que viuen a la ciutat o hi estan de visita com nosaltres. Eufòrics per la victòria blaugrana, ens hem allargat fins als budells rejoyenits del Meatpacking District, al nord del Greenwich Village, on destaca High Line, un original parc que s'allarga vora dos quilòmetres i mig a nou metres d'alçada, i que s'afegeix a les nombroses iniciatives per dotar la ciutat d'espais públics. El sopar al Florent's, un *diner* obert les 24 hores del dia, era obligat.

El turista europeu se sol emmirallar amb aquesta part baixa de Manhattan que hem freqüentat avui. I certament és el que més ens agradarà si el que busquem ha d'assemblar-se als nostres (pre)judicis. El Village i el Soho responen amb certesa a la idea de ciutat amb memòria que nosaltres tenim. De fet, aquesta zona baixa és el que es va deslliurar de la *godalla del progrés* a què Robert Moses –origen remot de Rita Barberà– apel·lava per a destruir el vell Nova York i obrir avingudes fins al sud. La militància cívica de Jane Jacobs i els seus conciutadans van salvar Washington Square de la godalla i van llegar al futur l'actual Village. Una lluita seminal per a tot un seguit de moviments veïnals escampats des del Village novaiorquès fins a Berlín, Àmsterdam, París o la València dels Salvem(s), llamps lluminosos davant de l'agressió sobre el territori per banda dels glacials depredadors que ens governen. Gràcies a aquella lluita, Nova York és, al mateix temps, l'expressió més visible de la verticalitat megalòmana –amb els gratacles del Flatiron, del Chrysler, l'Empire i el Rockefeller Center com a símbols de l'Art Déco–; però, també, del Village europeu en què, com deia, s'emmiralla el turista. Siga com vulga, una cosa i l'altra són preferibles

a la uniformitat inurbana i metastàsica *made in* Los Angeles, una taca paraurbana sense dimensió social de la qual la *bowling* de Robert D. Putnam i la seua consegüent pèrdua de *capital social* n'és la metàfora. És la *no-ciutat* postmoderna, una agrupació urbana sense rostres, impersonal, fora del temps i de l'espai.

4.

Fa deu anys que viatge amb una certa regularitat als Estats Units gràcies a la insistència d'un amic que intentava traure'm dels ulls la bena dels prejudicis. Gràcies a aquell viatge seminal, vaig conèixer tot un seguit d'intèrprets de jazz que també m'eren desconeguts. Des dels extraordinaris pianistes Kenny Barron, Keith Jarrett i David Benoit a l'eclectica i evocadora vocalista Abbey Lincoln –àlies d'Anna Maria Wooldridge, per Abraham Lincoln–, que tant ens recorda Billie Holiday, i a qui llavors vam escoltar quasi religiosament una nit de dissabte al Blue Note del Village, juntament amb el gran Jon Hendricks –*the king of scat*–, ebris d'emoció incontinguda. Allí vam comprar, per allò d'alimentar la memòria, *Jazz*, un producte audiovisual de primera magnitud, produït per la PBS, la televisió pública nord-americana, una cadena ben diferent, per cert, al que solem entendre a Europa per televisió pública.

Aquella experiència em va incitar també a conèixer l'obra de Philip Roth i la seua enciclopèdica *Pastoral americana* –que tant em va trasbalsar al seu moment–, *Me casé con un comunista* i, especialment, *La mancha humana*, tres monuments literaris permeables a la realitat positiva, des de diferents perspectives. I també Don DeLillo

i el seu *Submón*, un autor que va eixir del Bronx fins a assolir les més altes fites de la literatura universal. I *Les correccions* de Jonathan Franzen i el grup d'escriptors que les tècniques de màrqueting han etiquetat com *The Next Generation*, la jove narrativa interessada per la vida quotidiana: des de les drogues a la televisió, la solitud, o el poder de les grans multinacionals i els centres d'oci. Michael Chabon, Heidi Pitlor, Jonathan Lethem, Chuck Palahniuk, David Sedaris. I, sobretot, David Foster Wallace, William T. Vollmann i Richard Powers, que prenen el relleu de la sòlida i heterodoxa generació de William Gaddis i el gran Cormac McCarthy de la *Trilogia de la frontera*, juntament amb Gore Vidal, Susan Sontag i l'excessiu, però imprescindible, Norman Mailer –autors també allunyats de l'Amèrica tòpica i que, amb el seu do d'expressió, contradeien la cultura monolítica nord-americana del *consentiment social* sobre la qual alerta Noam Chomsky. I, per descomptat, Saul Bellow, amb l'inigualable *Ravelstein*, basada en la història del final d'Allan Bloom, amic de Saul Bellow, de qui el desmesurat Martin Amis d'*Experiència* n'ha esdevingut valedor europeu.

5.

Dissabte de matí ens vam allargar a Park Slope, a Brooklyn, un barri de reminiscències europees poblat d'artistes i intel·lectuals que habiten els magnífics *brownstones*. Brooklyn és la ciutat de Paul Auster, potser el més afrancesat dels escriptors novaiorquesos, no debades va viure a París –com Ernest Hemingway, Scott Fitzgerald o William Faulkner, entre altres–, on va guanyar-se la vida durant la joventut com a traductor

i negre literari. Brooklyn és també el barri jueu per excel·lència, que tan bé va descriure Isaac Bashevis Singer, el gran patriarca de les lletres *jiddish*. Per aquells carrers et topetes encara els *hasidim*, de rigorós vestit negre i tirabuixons, i les dones amb perruques: famílies de tradició rigorosa que s'esforcen a viure en *jiddish* i que desafien, a la seua manera, aquell cementeri d'idiomes que és Nova York, que mengen als restaurants *kosher* i que llegeixen el *Forverts*, periòdic en què va treballar com a redactor el mateix Bashevis Singer. Hem dinat en un *deli* del barri un *pastrami* excel·lent –carn de bou adobada amb sal, sucre i herbes durant una setmana llarga–, rostit i fet a talladetes molt fines i gustoses. Per al meu gust, molt preferible al *roast beef* o fins i tot al *turkey* (gall d'indi). Hem passat unes hores al Prospect Park, el pulmó verd del barri, equivalent del Central Park de Manhattan. Després, hem travessat a peu el cinematogràfic pont de Brooklyn –immortal, anteriorment, gràcies als versos de Jack Kerouac o Vladimir Maiakovski. Com cada vegada que venim a Nova York, a poqueta nit hem pujat a l'Empire State. Aquest pla de picat radical té, per a nosaltres, un poder euforitzant sense rival. L'entusiasme se'ns contagia a borbollons, malgrat totes les nostres previsions i diferències culturals. Nova York, des d'allí, és una ciutat immersida en un deliri fascinant al qual m'és molt difícil de resistir-me. Quanta raó que tenia Joan Miró: «Oh, quines vitamines, aquesta ciutat és un tònic, aquesta ciutat és un metge!»

Finalment, no hem pogut estar-nos de la visita a la Grand Terminal Station, amb aquelles voltes dissenyades pel nostre paísà Rafael Guastavino. Una Grand Terminal present en el *Manhattan Transfer* de John Dos Passos i en *El guardià en el camp de sè-*

gol, de J. D. Salinger, que van ser les nostres primeres imatges literàries de la ciutat ja fa molts anys. Al carrer, encara continuava el *Saint Patrick's day* a totes les tavernes irlandeses de la 3a Avinguda.

6.

Alguns alegres intel·lectuals parlen de *cultura mòbil* per a referir-se a les pràctiques resultants del turisme. El concepte seria interessant si no fóra redundant. La mobilitat i la curiositat intel·lectuals són l'essència de la cultura, el tret distintiu més definitori. La lectura i l'escriptura, la televisió, el cinema i les converses amb els amics no fan sinó allargar tant com és possible aquesta mobilitat. De fet, aquestes pràctiques i habilitats són, també, els millors antidòts contra l'envelliment i l'aïllament intel·lectuals. Ara, quan escric a casa, em salta a la vista el magnífic llibre d'A. M. Homes sobre Los Angeles. Me'l mire sense gosar d'obrir-lo. I em ve al cap, misteris de la memòria, aquell 1968 que va capgirar el món, l'assassinat del senador Robert Kennedy a l'Hotel Ambassador del mateix Los Angeles que va marcar una fita sense retorn a tot el món. 1968. *El año que conmocionó el mundo*, de Mark Kurlansky, n'és una font inegotable d'informació. I vés a saber per què em ve al cap com un remolí *Seis de los grandes*, la novel·la de James Ellroy sobre el món escandalós i apassionant de Las Vegas i de les connexions entre la política, el delictes i el crim.

Si bé ho mirem, Nova York i Amèrica –com París i França, Roma i Itàlia, posem per cas– són, en realitat, uns *mites* construïts de lectures i de pel·lícules, de converses i de prejudicis compartits amb còmpli-

ces generacionals. França, per a mi, és, en bona part, la Rive Gauche i els pontífexs laics i *chansonniers* que cantaven l'Amor, la Llibertat, la Felicitat i altres sublimacions consoladores sempre en majúscules. Per no parlar de Daniel Cohn-Bendit, ara propagandista de l'Europa oficial, patriotisme constitucional de Habermas a la mà. Nova York, per la seua banda, va ser la pàtria de paper de Tom Wolfe i el *nou periodisme* i la literatura urbana de *The New Yorker*, el mític magazín fundat per Harold Ross l'any 1925 i que ara dirigeix Davis Remnick. Però Amèrica, per la gent de la meua generació, és –encara!– Kennedy i Martin Luther King, Vietnam, Malcom X, Angela Davis, els Black Panthers i el Black Power i totes aquelles minories actives que en aquells *explosive sixties* es van fer escoltar en el país de la *silent majority*, que era ben bé una majoria moral. I també la *New Left* de Charles W. Mills, la *contracultura* de Bob Dylan i de Jack Kerouac, la marxa sobre Wanshington i la *revolta de l'amor* simbolitzada pel Golden Gate Park de Sant Francisco, per on he fet emotius passejos. I Nova York és el *Nueva York* de Paul Morand i a *Billete de ida y vuelta a Nueva York* de Henry Miller. I encara l'*Amèrica* de Kafka i *Ledat de la innocència* d'Edith Warton. I –això no cal dir-ho!– l'enamorament de Harry i Sally en *Cuando Harry encontró a Sally* (1989), el *New York, New York* (1977) de Scorsese i Liza Minelli i Robert de Niro, la cita a cegues de Meg Ryan i Tom Hanks en *Algo para recordar* (1993) o determinades escenes de *Con la muerte en los talones* (1959) d'Alfred Hitchcock i el *Taxi Driver* (1976) de Martin Scorsese, fins *Independence Day* (1996). I, per si no era prou, és la capital massmediàtica mundial, amb *The New York Times* de diari referencial, i

el *Wall Street Journal*, imprescindible en el món de les finances, representants d'una premsa tradicional de qualitat i prestigiosa com cap altra al món. I és el *New York Post*, de Rupert Murdoch, el magnat de la FOX, tan amic de Tony Blair i de José María Aznar, entre aquell gran imperi de la comunicació que és la News Corporation, amb gratacels a la Sisena Avinguda, enfront mateix del mític Radio City Music Hall. I són les grans agències de notícies, com AP i Reuters. O les *networks* de televisió –ABC, CBS, NBC, CNN, MTV, per exemple– i els servidors d'Internet, com AOL-Time Warner, i l'imperi editorial de l'actual alcalde Bloomberg. Però, d'aquesta nit que ara evoque, recordaré per sempre més la vetlada al Village Vanguard –*la capella sextina del jazz actual*, segons Antonio Martínez Sarrión– i les notes del piano de Kenny Barron. A cap altre lloc del món he sentit un jazz més evocador, potser perquè aquest acollidor soterrani ha estat, sense interrupció, el cau de Miles Davis, de Thelonious Monk, de John Coltrane, d'Ornette Coleman o del gran Sonny Rollins, que encara toca com un àngel negre. *Nova York és l'univers. Tot hi és i tot hi succeeix ahora*, assegura Don DeLillo amb tota la raó del món.

7.

Joseph Mitchell va concloure, després de molts anys d'investigació, que l'obra de Joe Gould no existia *en realitat*. Però tant se val. Les fronteres entre l'evidència i la imaginació són cada dia més difuses i permeables. I potser en el punt de cruïlla de l'una i de l'altra hi ha l'encert més suggeridor de les nostres vides. La gaudirem si som capaços de mirar-nos l'obra que en resulta –la nostra

mateixa vida— atents al detall i al conjunt, a l'esquerda minimalista i a la integritat. Al cap i a la fi, la nostra dèria diarística i viatgera és una manera de reescriure i d'integrar el conjunt de les nostres mirades. És en aquest marc que alguns han fet de la relació entre la literatura, el viatge i la vida un eix central de la seua obra, potser amb Henry Miller —*tot és viatge, tot és recerca*— al capdavant: una càrrega de profunditat contra la moral pública establida als EUA, amb independència permanent i esperit crític fins a influir, de manera determinant, en escriptors com Jack Kerouac, Allen Ginsberg, Burroughs i el mateix Bukowski, mestres de la literatura de la desobediència i de l'escàndol. No és debades tampoc que Henry Miller ens ha acompanyat tantes hores gràcies a *Els llibres de la meua vida*, un extraordinari vademècum de les seues companyies literàries. Un llibre *que tracta de llibres considerats com a experiència vital*. Finalment, el viatge obliga, per definició, a prendre distància. I, per tant, a la descoberta de les possibilitats que ofereix la vida d'ací i d'allà. És una aventura intel·lectual, una forma de coneixement que incita a la curiositat. I, com els bons llibres i els millors mestres, aporta respostes només provisionals. La fugida és, segons l'expressió d'Andrés Trapiello, la forma extrema del

viatge: *el viatge en una sola direcció, sin retorno*. Ara bé, des d'Horaci mateix sabem que el viatger pot fugir de la seua pàtria, però no de si mateix. D'altra banda, la nostra *il·lusió biogràfica* és exactament això: un miratge literari. D'ací que l'escriptura ha esdevingut l'expressió d'un cert sentit, molt arrelat, de l'ordre. És, de fet, l'única manera de controlar una biografia que se'ns escapa per un itinerari vital imprevisit, massa laberíntic i reticular. *Viure és com escriure sense corregir*, assenyala António Lobo Antunes. Potser per això, la literatura ha esdevingut un espai d'intimitat: de la nostra creació i de la nostra autonomia de criteri, que en altres esferes de la vida són tan difícils de mantenir. L'espai intransferible de la nostra llibertat més personal. Al cap i a la fi, l'autèntica biografia d'un autor és la seua obra i la resta, com afirma Josep Maria Castellet, *un pur comentari*.

En fi, *la felicitat, quan es busca, no es troba. No és un objecte exposat a la vitrina que pots cobejar. L'has de posar tu. És un acte de voluntat*, va deixar escrit aquell gran escriptor-filòsof que fou Émile Chartier, àlies *Alain*. Les nostres visites turístiques a Nova York —a Amèrica— en són una part insubstituïble. Una felicitat construïda contra l'ombra i els contrallums de la vida pautada a què tornarem demà mateix. □